

(Már megint:
Száll a... fészkére")

Mindig akad egy McMurphy. Az életünk folydogál (elfolydogál) a megszokott, megszabott medrébe — másként: megy a gőzös a sín pályán —, és akkor egy ilyen mcmurphy dinamitot fészkeltet a gát aljába, vagy a sínekre. De az is kitelik tőle, hogy maga fekszik a vonat elé, hogy csikorogva, szikrát hányva fékezzen az a vas-mammot, és órákra fölboruljon a jól megtervezett menetrend, amíg tisztázódik a helyzet és a cefatokká szaggatott önkéntes fogalmi akadályt, Mc... mur... phyt levakarják a kerekekről, ütközőről, sínekről. Mintha csak az volna ezeknek a mcmurphyknek az életcéljuk, hogy akár a haláluk árán is ki-zökkentsék a vonatunkat, sőt az Időt — „Kizökken az idő; — ó, kárhozat!” (Hamlet) —, mi pedig kénytelenek legyünk velük foglalkozni: mit is akar egy ilyen zökk-ember? Mit akar tőlünk?! Velünk!

A két ökle kibiztosított tojásgránát. Bármikor kirobbanhat a zsebéből. Zseb: gránát-fészek. A zseme állandóan provokál; szúr, sőt csákyás pillantásokkal akasztódik bele a szembenállóba. Hát ez sohasem hunyja be, hunyászkodva a tekintély — a hatalommal is felruházott tekintély — előtt?

Lesütni, McMurphy, amíg meg nem sütnék elevenen! Ha már a kisütés a sok elektrosokk nem használt, noha azt nem lehet mondani, hogy meg sem rázott az a sok watt, sokk volt... Mcmurphy törvénye öntörvény. Mc-egér az elefánt ellen. Csoda, hogy zubbonyt kényszerítenek rá, hátrakötte sarkát, könyökét az agyápolrában az agybarázda-billegetők? Ez prüszköléssé csúfodja a

(há-á-á)-
pszi-choterápiát. Ez képes lányokat (bugó görlicéket) stricilizni a dilidaliházi bulihoz a kizárólag (sőt bezárólag) agybájos fiúknak létesített playboldába. Ott tivoszivornyáznak, egyet-egyet koedukálva; végül a Rend Öre, főnövér Ratchild reccsen rájuk erélyeset. Recscsen a nyaka is, amikor ez az izgigága gúnárkukuk McMurphy megcsavarja, órajárással ellenkezőleg. Ez mindig órajárás ellen, ez mindig mindent ellenkezőleg.

Ez a Randle Patrick McMurphy a tébolydát is bolondok házává teszi. A kétség konkolyát hinti a búza. Rendbe: csakugyan az egyforma a forma? Valóban rend a lelke mindennek? Rend, rendelő = a dolgok rendje, hogy *ők* rendelnek, *mi* lenyeljük a ke-

serű pirulát. Később már pirulás nélkül. És akkor ez a McMurphy belerondít e rendbe. Rendesen! Kavics a működő kerekhez kötött. Hiba a rendben. Kiküszöbölendő. A léte is veszély a fennállóra. Minden rendre, minden rangra. A társadalmi betagozódásra, betokozódásra, hogy „te fenn, én lenn” pontum mindörökre! Hogy te törvényeket hozol, én pedig gondolkodás nélkül végrehajtom azokat, ha kell: ellenemre. Ez a McMurphy minden mozdulatával, minden lélegzetvételével megkérdőjelezi a rend rendíthetetlenségét. Vírushordozó, fertőzi a környezetet a LÉF-baktériummal. (Liberté, égalité, fraternité: szabadság, egyenlőség, testvériség.) Francnyavalya, Párizsban rivallták revolúciókor, mintha hármas ikrek születtek volna. Ez az antiszociális fickó, ez a McMurphy egész lényével ezt rivallja, pedig soha életében nem hallott a francia rebelliőről. Bele van kódolva farkasagya tudattalanjába, hogy az ember nem arra született, hogy rendrab legyen, szelleme kényszerzubbonyban, s ha szárnyalna, agyát agyabugyálják 3000 tattal. De ez még holttában is sugárfertőz a példájával: példa nélküli pimasz. Lám,

példájára felegyenesednek a gerincnélküliek is. Ki csak egy „miért?” – kampót üt a rendbe, ki egy „nem!”-mel dacol is. Megmoccan a béna, megszólal a néma, serény lesz a léha. Ha Mcmurphy mutatja meg a világot, a vak sem világtalan. Megtanulunk önmagunkban is világot látni. Mit nekünk már Ratchild főnövér elektrosokk korbácsa, a kápolók gumibunkói! A szabadságnak olyan jó, százsarok repedéséből bugygyanó tisztá, sós íze van...

Ülök a színházi nézőtérén. Folyik a Ken Kesey-Dali Wasserman remek, a Kakukk-fészek előadása. Odafönt a deszkákon McMurphy és a lelki defektesek szegik a diliházrendet: gyors-gyors-lassút táncolnak. De akad idelelni, a nézőtérén is néhány mcmurphy. Áldott farkasvér zubog a rendező, Lukáts Andor ereiben. Ott ül **Eörsi** író, aki az előző rendszerben is mcmurphy volt, a mostaniban is az, és a következőben sem lesz más. Valahol előttem a kritikus Koltai mcmurphy, aki tehetséges Nemzeti Színházért perel a lapokban, a színház meg őt a bíróságon. Ott a... És egyszerűen csak nincs más a nézőtérén sem, csak csupa mcmurphy.

Leskó László